

UNATC PRESS

Colecția Educație teatrală

Adelina Georgiana Dobrea

Teatru Aplicat
în procesul de integrare
a refugiaților – copii și adolescenți

UNATC PRESS
EDITURA UNIVERSITARIA CRAIOVA
2025

Teatru Aplicat în procesul de integrare a refugiaților – copii și adolescenți
Adelina Georgiana Dobra

Volum publicat în cadrul Proiectului

Învățământ echitabil și incluziv prin teatru și film

Finanțat de MEC, prin FDI 2025.

Director de proiect: Lect. univ. dr. Andreea Jicman

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
DOBREA, ADELINA GEORGIANA

Teatru aplicat în procesul de integrare a refugiaților - copii și adolescenți / Adelina Georgiana Dobra. - București : U.N.A.T.C. Press ; Craiova : Universitaria, 2025

Conține bibliografie

ISBN 978-606-082-058-1

ISBN 978-606-14-2143-5

792

UNATC PRESS: 978-606-082-058-1

Editura Universitaria Craiova: 978-606-14-2143-5

UNATC PRESS 2025

Colecția *Educație teatrală*

www.unatcpres.ro

Editori: prof. univ. dr. Bogdana Darie, conf. univ. dr. Mihaela Bețiu

Tehnoredactare: Mihaela Bețiu

Corectură: Adelina Dobra, Raluca Micloiu

DTP & cover: Corina Rezai

smartprint.ro

© UNATC PRESS pentru această ediție

În colaborare cu EDITURA UNIVERSITARIA CRAIOVA

INTRODUCERE

Migrația reprezintă un fenomen global al lumii contemporane, iar creșterea ei în intensitate și amploare este o caracteristică a ultimelor decenii. Oamenii își schimbă locația geografică de origine, fie în interiorul țărilor, fie în afara lor, în căutarea unor oportunități economice, sociale sau politice favorabile. Astfel, o serie de factori interconectați alimentează această tendință globală: economia mondială, cu decalaje majore între țările bogate și cele sărace, conflictele armate, schimbările climatice, discriminarea unor populații/minorități și instabilitatea politică. Înțelegerea acestui fenomen plurideterminat ajută la dezvoltarea unor politici și programe de gestionare a migrației, într-un mod eficient și sustenabil.

În acest context complex, migrații se află în centrul preocupărilor organizațiilor de asigurare a securității, din cauza terorismului, a traficului de droguri și a celui de persoane. Organizația Națiunilor Unite și alte organisme de securitate sunt cele care gestionează aceste probleme la nivel global și regional. Cele mai vulnerabile populații migratoare sunt grupurile de refugiați.

Copiii și adolescenții refugiați impun statelor gazdă, fie acestea de tranzit sau destinații finale, adoptarea unor măsuri imediate de educație și integrare în noile contexte socio-culturale. Tranziția către educația formală din școli este precedată de cursuri de adaptare și de însușire a limbii statului respectiv. În același timp, se urmărește perfecționarea, în cadrul programelor de integrare, a unor profesori care să poată lucra cu ei, în condițiile în care numeroși refugiați nu au mers niciodată la școală. Unii s-au născut și au crescut în condiții de sărăcie extremă și de război, au emigrat în circumstanțe periculoase, au gestionat pierderi ale unor persoane semnificative din viața lor, au fost victime ale violenței sexuale, se confruntă cu tulburări de stres post-traumatic sau cu anxietate acută, motive pentru care integrarea lor în medii sigure și protectoare este prioritară.

La ora actuală, profesorii din școlile europene urmează cursuri de pregătire pentru a lucra cu această populație extrem de vulnerabilă de elevi. Ei învață cum pot să abordeze un atac de panică al copilului refugiat, cum să creeze condiții de acceptare generală și un cadru sigur de învățare în clasa lor pentru ca migrații să se simtă acceptați, cum să crească gradul de conștientizare cu privire la drepturile omului și ale refugiatului în rândul elevilor care provin din popu-

lația majoritară sau cum să creeze un grup coeziv dintr-o clasă de copii care nu vorbesc aceeași limbă și nu au același fond cultural¹. S-a dovedit că, până la deprinderea de către copilul refugiat a limbajului complex, interacțiunile pot exista prin canale de comunicare nonverbale și prin mesaje verbale simple, însă și deschiderea acestor canale necesită o serie de abilități expresive ale profesorului, pe care să le transmită tuturor elevilor.

Studiile integrării refugiatului abordează o multitudine de aspecte, printre care se regăsesc și cele de ordin educațional și incluziv, anterior menționate. Aceste studii se plasează la confluența mai multor științe: sociologie, psihologie, pedagogie, politologie, economie globală, precum și în ariile de interes ale mai multor domenii aplicative, care pot oferi metode de integrare eficientă în societățile gazdă, precum însușirea limbilor străine, a noțiunilor de cultură și civilizație, a istoriei.

Domeniul aplicativ al artelor, îndeosebi integrarea socio-culturală prin teatru, începe să devină, la rândul lui, un teren prolific de cercetare și de practică pentru stimularea adaptării refugiaților la noile medii de viață. Prin mijloacele artei teatrale, pot fi ajutați copiii refugiați care au fost exploatați prin muncă sau abuzați sexual, copiii cu probleme din sfera sănătății mintale etc., toți cu o bunăstare grav afectată din cauza crizelor umanitare, a conflictelor sau a războaielor. Atelierele de teatru sprijină toate aceste victime ale lumii contemporane, încurajează coeziunea socială, promovează vindecarea traumelor, dobândirea unor noi identități, dezvoltarea individuală și colectivă, precum și învățarea unor noi coduri de exprimare și dialog.

Rolul educației prin teatru ca platformă educațională de integrare s-a consolidat în ultimii ani, datorită resurselor oferite de aceasta, capacității ei de a apela la participare activă și de a accepta diferențele (considerându-le mai degrabă potențialități decât deficiențe), puterii de deconstruire a prejudecăților, consolidării personalității umane într-un mediu pașnic și creativ. Sistematizarea teoriilor și practicilor care folosesc teatrul în scopuri diferite de cele clasice și selecția celor mai potrivite pentru integrarea în societățile gazdă a grupurilor de refugiați au facilitat schimbările sociale în favoarea respectului, egalității de șanse, accesului la bunuri și solidarității, au redus inegalitățile și decalajele sociale.

În prezent, artele spectacolului sunt utilizate ca dispozitive care permit însușirea limbajului țării gazdă și a obiceiurilor socio-culturale și îmbogățesc posibilitățile expresive ale grupurilor defavorizate de copii și adolescenți refugiați, care duc pe umerii lor firavi probleme globale uriașe. Prin atelierele de teatru aceștia

¹ Cf. Nassia Choleva et al., "Teaching Human Rights through Educational Drama; How Difficult Can It Be? A quantitative research with in-service teachers in Greece", in *world conference on research in social sciences*, second edition, 2021.

dobândesc abilități și competențe noi, se întăresc psihic, practic se transformă, motiv pentru care arta a fost acreditată nu numai ca facilitator socio-cultural, ci și ca instrument de transformare individuală pentru victimele sărăciei extreme, a războaielor și a altor flageluri mondiale. În cadrul atelierelor, se abordează teme sociale majore, iar instrumentele artelor teatrului sunt folosite pentru a genera cadrul în căutarea soluțiilor, găsirea sensului și dezvoltarea empatiei. Astfel, participanții pot înțelege concepte complexe, precum cele de criză economică sau umanitară, de migrație, își însușesc principii ale drepturilor omului și devin mai solidari cu cei aflați în suferință.

Această carte, intitulată, *Teatru Aplicat în procesul de integrare a refugiaților – copii și adolescenți*, răspunde cerințelor societății actuale de asigurare a *integrării* de succes a refugiaților în societatea românească, prin mijloacele specifice artei Teatrului Aplicat: jocuri teatrale, jocuri de improvizație, jocul de rol, jocuri specifice metodelor active de teatru Playback și de teatru a oprimaților.

Capitolul numit *Teatrul Aplicat ca metodă de învățare experiențială și ca instrument de intervenție socială în grupurile vulnerabile*, fixează cadrul teoretic, conceptual, al Teatrului Aplicat – o metodă excelentă de învățare experiențială și un instrument performant de intervenție socială în grupurile vulnerabile. Arta teatrului contribuie la dezvoltarea și coeziunea spiritului comunitar și ajută integrarea în comunitate a migranților, prin promovarea unor valori general-umane perene, estetice, creative, morale și altruiste, de optimă interacțiune pro-socială.

Pornind de la aceste coordonate, primul capitol prezintă o analiză comparativă a formelor Teatrului Aplicat, în vederea selectării celor mai bune practici de intervenție socială și, subsecvent, a fundamentării modului specific de lucru necesar integrării în România a copiilor și adolescenților refugiați. Analiza arată că Teatrul Aplicat este o formă de activism cultural. Mijloacele artei teatrale sunt utilizate pentru a aduce problemele sociale în atenția publicului larg și pentru a stimula schimbarea socială, prin rezolvarea unor probleme social-comunitare.

Teatrul Aplicat se poziționează ca metodă majoră de intervenție socială în grupurile vulnerabile, cu scopul de a le reda speranța, curajul și de a le ajuta să-și schimbe perspectiva. Există mai multe forme ale Teatrului Aplicat, care presupun implicarea activă a publicului în procesul de creație a spectacolului și chiar în desfășurarea lui propriu-zisă. Teatrul educațional, Teatrul social, Teatrul Forum, teatrul interactiv, Teatrul Playback aparțin acestui univers al Teatrului Aplicat, fiecare cu paleta proprie de beneficii. Publicul țintă este format în general din grupuri defavorizate – victime ale violenței domestice, ale abuzului fizic și verbal, copii din centre de plasament, refugiați, victime ale consumului de narcotice etc. Teatrul Aplicat oferă mijloace de intervenție adecvate, în sprijinul tuturor acestor persoane vulnerabile. Aceste mijloace pot fi folosite și în mediul educa-

țional (sprijină copiii să asimileze informații într-o manieră distractivă, dinamică și interactivă), în consilierea psiho-emoțională (ca instrument terapeutic în intervențiile individuale și de grup, cu un efect cathartic), precum și în *demersurile de optimizare ale prosocialității* (pentru a îmbunătăți comunicarea și relațiile interumane și a reduce violența socială generală).

Studiile actuale din sfera Teatrului Aplicat, derulate cu grupurile de refugiați, abordează tematici precum strămutarea forțată, violența colectivă, abuzul de putere, sărăcia, inechitatea distribuirii resurselor, excluziunea socială, iar rezultatele lor sunt încurajatoare – participanții dobândesc capacități adaptative pentru a face față traumelor și exilului. În paralel cu modelarea noului tip de relație actor-spectator, Teatrul Aplicat s-a conturat atât ca arie de dezbatere a unor probleme geopolitice majore, cât și ca o artă care răspunde preocupărilor general-umane și vindecă spiritul, printr-un mecanism nucleu care ține de joc. Învățarea limbii poate fi făcută prin mijloace ludice (*playway*), regulile sociale și cultura se pot descoperi prin jocuri de improvizație. În cazul copiilor, gestionarea situațiilor de la școală poate fi asigurată prin tehnicile acțiunii dramatice sau a pedagogiei oprimaților.

Învățarea experiențială prin teatru, care presupune un ansamblu de achiziții cognitive, afective, de relații interpersonale, motivaționale și de valori, pornind dinspre practică spre teorie, poate fi benefică grupurilor de refugiați. Cunoașterea noilor contexte socio-culturale a rezultat din diferite combinații de înțelegere și transformare a experiențelor participanților la atelierele de teatru. Stilul lor adaptativ de învățare s-a consolidat în contact cu experiența concretă și activă, motiv pentru care arta teatrului și-a dovedit încă o dată rolul major în cadrul învățării umane. Aceasta îi oferă individului spațiul necesar experimentării în vederea descoperirii de sine și a paradigmatelor lumii înconjurătoare. Jocurile teatrale și improvizația au devenit astfel mijloace de bază în procesul de educație și învățare experiențială prin teatru. Ele sunt favorabile descătușării intuiției și a blocajelor emoționale și creative determinate de modelele educaționale tradiționale, pur teoretice.

Cel de-al doilea capitol, *Modele explicativ-interpretative multidisciplinare ale integrării refugiaților – de la psihologia șocului cultural la adaptarea cognitivă, afectivă și comportamentală*, este consacrat studiului strategiilor și modelelor internaționale de integrare a refugiaților. Problematika adaptării este examinată pe un continuum – de la psihologia șocului cultural la ajustarea cognitivă, afectivă și comportamentală.

Cercetările pornesc de la premisa că nu toți oamenii se nasc egali și cu aceleași drepturi. Ca persoană cu vulnerabilitate severă, refugiatul are nevoie de ajutor pentru a duce o viață normală, asemănătoare vieții indivizilor din societățile neafectate de sărăcie sau de războaie. El nu a ales să se nască într-un loc

în care pericolul este mai ridicat decât în alte zone ale lumii și nimeni nu-l poate condamna că aspiră la un trai mai bun.

Rolul terapeutic al teatrului în problemele psihologice și psihosociale (relaționale) ale refugiatului nu a fost remarcat numai de reprezentanții Teatrului Aplicat, ci și de psihologii care aplică în practica psihoterapeutică formele estetice ale jocului de rol și ale povestirii sau utilizează improvizația pentru a-și atinge obiectivele clinice. În fapt, teatrul este o celebrare a vieții, o oglindire a condiției umane și o expunere a adevărului. Este forma de artă cea mai apropiată de viață, de aceea poate fi transformată într-un vehicul puternic pentru terapie, cu un efect pozitiv asupra bunăstării psihologice individuale. Dintr-o altă perspectivă, cu ajutorul tehnicilor teatrale poate fi surprinsă lupta care se duce în psihicul refugiatului cu regulile și tiparele de gândire impuse de normele sociale din comunitatea gazdă. Dacă el nu se conformează regulilor impuse de societate ca fiind morale, normale, bune, firești, riscă să fie marginalizat, exclus și etichetat. Tocmai de aceea, tehnicile teatrale pot stimula comportamentele dezirabile, prevenind astfel excluziunea socială.

Modelele explicativ-interpretative multidisciplinare ale integrării refugiaților surprind atât obstacolele și sincopel integrării refugiatului în societatea gazdă, cât și eforturile sociologilor, psihologilor, juriștilor, asistenților sociali, artiștilor etc. pentru a fluidiza această integrare și a o face performantă, în beneficiul refugiatului și al statului primitor. Modelele vizând asigurarea calității vieții migranților arată că integrarea este un proces de durată, complex, care trebuie puternic susținut de factorii politici și de organizațiile societății civile.

În prezent, numeroase organizații non-guvernamentale și umanitare implementează programe de integrare, atent structurate pe nevoile grupurilor vulnerabile de migranți. Toate programele se bazează pe strategii majore de cercetare în problematica refugiaților – politice, economice, socio-culturale, terapeutice și educaționale. În urma experiențelor traumatizante, precum violența, abuzul, pierderea familiei sau a casei, refugiații se pot confrunta cu probleme de supraviețuire imediată, precum și cu probleme de ordin cognitiv, afectiv și de comunicare. Tulburarea de adaptare, de pildă, este o afecțiune care apare atunci când un copil are dificultăți de adaptare la o schimbare semnificativă a vieții lui, cum ar fi mutarea într-o țară nouă. Simptomele sunt: tristețea, tulburările de somn și dificultățile de concentrare. Comportamentul perturbator poate apărea ca răspuns la o traumă – copilul poate deveni agresiv și poate avea dificultăți în a urma instrucțiunile. La copiii refugiați pot apărea chiar întârzieri în dezvoltare, din cauza întreruperilor în educație și a accesului inadecvat la asistență medicală. Beneficiind de sprijin adecvat, ei își pot activa factori importanți de reziliență și își pot găsi resursele pentru a-și făuri o nouă viață. Unele dintre aceste organizații

au introdus tehnicile teatrale în programele lor, fiindcă au înțeles că teatrul pune în valoare acea capacitate a omului care îi permite să se poată observa pe sine în acțiune, să fie conștient că este un subiect pentru alți subiecți (poate fi observator și protagonist în același timp)², ceea ce contribuie la o integrare performantă a refugiaților în comunitățile gazdă.

² Idee preluată din filosofia lui Augusto Boal, *Teatrul oprimaților*.

CAPITOLUL I

***TEATRUL APLICAT CA METODĂ
DE ÎNVĂȚARE EXPERIENȚIALĂ
ȘI CA INSTRUMENT
DE INTERVENȚIE SOCIALĂ
ÎN GRUPURILE VULNERABILE***

Teatrul Aplicat cuprinde un spectru larg de manifestări artistice și de mijloace de expresie. Conceptual, Teatrul Aplicat este folosit ca un termen umbrelă, sub care se află, într-o fuziune armonioasă, diverse practici teatrale care servesc unui scop comun, acela de a sprijini ființa umană din punct de vedere social, relațional și psiho-emoțional. Această ramură a teatrului devine astfel un instrument forte de intervenție socială, care favorizează procesele de integrare și incluziune și îmbunătățește calitatea vieții grupurilor defavorizate.

Potrivit literaturii de specialitate, Teatrul Aplicat este o extensie a teatrului dramatic care conține, în structurile sale, forma estetică originală a artei teatrale, impregnată de un stil unic prin care actorul relaționează cu spectatorul. Cu alte cuvinte, Teatrul Aplicat se definește prin natura sa hibrid-interacționistă. Cu toate că nucleul principal al Teatrului Aplicat rămâne teatrul, în jurul acestui nucleu se află mereu *ceva* dintr-o altă zonă de interes, aparent diferită, preponderent din sfera relațiilor sociale.

I.1. Formele Teatrului Aplicat – delimitări conceptuale

Există o multitudine de forme ale Teatrului Aplicat: *Teatrul Social, Teatrul în Educație, Teatrul Oprimaților, Teatrul Penitenciar, Teatrul Documentar, Teatrul Muzeu, Teatrul comunitar și Teatrul pentru dezvoltare, incluziune sau integrare.*³

Toate aceste forme ale Teatrului Aplicat presupun interacțiunea cu participanții, spre deosebire de formele teatrului dramatic, orientate mai mult către spectacol/estetică și care implică o relație mai pasivă cu publicul. Însă atât Teatrul Aplicat, cât și cel dramatic au valențe asemănătoare (terapeutice, educative și sociale), propunându-și activarea conștiinței publicului, reflectarea anumitor problematici socio-politice etc.

Teatrul Aplicat are menirea de a dezbate o problemă, de a satisface o nevoie a unui individ sau a unui grup, invitându-i la dialog pe toți cei prezenți în sală. Funcția clasică a spectatorului este astfel schimbată – din martor acesta devine protagonist, adică este implicat în acțiunea dramatică.

Reprezentanții artei teatrului au căutat permanent forme noi de punere în scenă a unui spectacol și căi de a ajunge la un grad ridicat de comunicare și de intimitate cu publicul. Artiștii erau nemulțumiți de formele teatrale contemporane lor, considerând că scopul teatrului s-a abătut de la traiectoria lui originală. Dorința de a păstra însemnătatea adevărată a teatrului i-a făcut să se revolte, să iasă din criteriile care erau văzute ca fiind normale.

³ Monica Prendergast, Juliana Saxton, *Applied Theatre: International Case Studies and Challenges for Practice, second edition*, intellect Bristol, UK/Chicago, USA, 2016, pp. 3-6.

Marii revoluționari ai domeniului teatral considerau că teatrul trebuie să fie un instrument prin care un popor se educă, se purifică și eliberează. Voiau ca publicul lor să capete curajul de a se manifesta, astfel încât să nu se mai lase condus fără să reacționeze. Susțineau că teatrul trebuie să dea o voce poporului, majorității, să nu mai fie doar o formă de cultură accesibilă claselor sociale bogate, care se foloseau de participarea la spectacole pentru a-și etala ținutele și a-și consolida prestigiul.

Unele dintre critici se mențin și astăzi. În viziunea colectivă, teatrul este mai mult o formă de divertisment, decât un vector redutabil de schimbare atitudinal-socială, iar universul teatral se reduce la imaginea teatrului clasic, în care spectatorul este un martor neimplicat al celor desfășurate pe scenă.

Teatrul Aplicat s-a născut, de fapt, din nevoia de schimbare și de remodelare a funcției de spectator. Apariția Teatrului Aplicat, respectiv a Dramei Aplicate (acțiune dramatică)⁴, se leagă strâns de schimbările socio-politice ale secolului al XX-lea, de noua modalitate de gândire și concepție asupra lumii, modelată și influențată de războaie, mișcări politice, probleme provocate de globalizare și de societatea de consum, de avântul tehnologiei și, nu în ultimul rând, de potopul informațional multimedia.

Arta teatrală, asemenea altor ramuri artistice, a reușit să reflecte toate aceste arii ale schimbării și să reacționeze la ele, lărgindu-și astfel sfera de influență. În acest mod au apărut conceptele de Teatrul Aplicat și Acțiune dramatică. Tehnicile care stau la baza celor două forme de teatru au fost adoptate atât de artiști, cât și de specialiști din alte domenii, psihologi și pedagogi, pentru a servi atingerii unor obiective psihoterapeutice sau educaționale.

Pentru o mai bună înțelegere a modelelor de intervenție ale Teatrului Aplicat, Monica Prendergast și Juliana Saxton au definit, în abordarea lor, diferențele dintre două forme de teatru: cea de reprezentare și cea de prezentare. Astfel, „în teatrul de reprezentare există un al patrulea perete în cea mai mare parte a timpului, în timp ce în teatrul de prezentare al patrulea perete este permeabil, transparent și adesea spart de membrii din public care participă direct la acțiunea piesei.”⁵ Teatrul de reprezentare aduce în fața publicului o lume ficțională și ipotetică, în care actorii se folosesc de jocul scenic și fac abstracție de prezența audienței. În contrast cu această formă, bine cunoscută și apreciată, actorul teatrului de prezentare este mai puțin ascuns în spatele unui personaj dra-

⁴ Traducerea din limba engleză în limba română nu este cea mai potrivită pentru a exprima complexitatea conceptelor de Applied Drama și Applied Theatre.

⁵ "Whereas in representational theatre a fourth wall is in place much of the time, in presentational theatre the fourth wall is permeable, transparent and often breached by audience members who directly participate in the action of play". Monica Prendergast, Juliana Saxton, *Applied Theatre*, Intellect Bristol UK/Chicago, USA 2016, p. 13

matic, fiind mult mai aproape de a fi el însuși – rolul pe care și-l asumă reprezintă imaginea unei persoane care se află în public sau care provine dintr-o comunitate apropiată participanților.⁶ Actorii teatrului de reprezentare joacă multiple roluri și relaționează cu publicul care participă activ la crearea situațiilor dramatice.

Teatrul Aplicat își propune întotdeauna obținerea unor reacții care să se extindă, dincolo de experiența artistică în sine, către mediul cotidian. Augusto Boal, ctitor al domeniului, punctează că menirea teatrului nu trebuie să fie cea de a arăta *calea corectă*, universal valabilă, ci cea de a oferi fiecărui individ mijloacele prin care să-și exploreze propria viață. Cu alte cuvinte, lucrurile se petrec precum în vechiul proverb chinezesc: *dacă dai un pește unui om, îl hrănești pentru o zi. Dacă îl înveți să pescuiască, îl hrănești pentru o viață*. Cu ajutorul tehnicilor Teatrului Aplicat, omul poate testa variante multiple de soluționare a problemelor, poate încerca diverse modalități de a-și găsi *calea corectă* în viață. Astfel el va dezvolta o gândire analitică, critică, care îl va ajuta la luarea unor decizii mai bune în viitor.

În prezent Teatrul Aplicat este o metodă majoră de intervenție socială în grupurile vulnerabile, cu scopul de a le reda speranța, curajul și de a le ajuta să-și schimbe perspectiva. Augusto Boal, părintele Teatrului Aplicat, a arătat că dacă „la început teatrul era cânt ditirambic – poporul liber cântând în aer liber. Carnaval. Petrecere”⁷, ulterior el a devenit o manifestare comunitară importantă, capabilă să remodeleze relațiile dintre oameni.

După apariția claselor sociale și împărțirea lumii în ierarhii, clasele dominante s-au folosit de practicile teatrale pentru a ridica ziduri între oameni și pentru a modela gândirea maselor conform propriilor interese. Boal a propus – și a reușit – o reconstrucție a acestei relaționări defectuoase, prin implicarea în teatru a unor comunități întregi. Este adevărat că au existat și factori favorabili – populațiile trecutului erau mai puțin numeroase; se puteau organiza facil întâlniri în care cetățenii dezbăteau problemele cu care se confruntau.

Munca lui Boal, centrată pe comunități, a însemnat o întoarcere la originile teatrului. De menționat că primele manifestări teatrale au fost inițiate în cadrul ceremoniilor religioase. Majoritatea se țineau în numele zeităților și la ele participau activ toți membrii comunității. Ritualurile de mulțumire se transformau în lungi petreceri. Oamenii primitivi foloseau instrumente spectaculare impresionante, rosteau formule specifice, uneori dialogate, alteori cântate de un preot și acompaniate de mișcări sugestive, exagerate de cele mai multe ori. Pentru săvârșirea unui ritual cât mai impresionant, oamenii foloseau măști, piei de animale, machiaje simbolice, lăsându-se prinși de ritmul instrumentelor muzicale

⁶ Monica Prendergast, Juliana Saxton, *op. cit.*, pp. 12-13.

⁷ Augusto Boal, *Teatrul oprimaților și alte poetici politice*, Nemira, București, 2017, p. 175

și bucurându-se de energia creată. Prin astfel de ritualuri, ei considerau că se încarcă cu energie păgână, dar totul era un prilej bun de interacțiune și de solidificare relațională.

În India și China teatrul a cunoscut, de asemenea, o evoluție strâns legată de ritualurile religioase. Cei cu mai multă fantezie și curaj îi animau pe ceilalți. Jocul și bucuria de a se *juca* l-au determinat pe om dintotdeauna să găsească mijloace artistice de expresie. Prin cântec, dans și poezie el a creat, fără să-și propună neapărat, mici spectacole în care i-a îndemnat și pe privitori să se implice, să răspundă. Spațiul de manifestare a bucuriei artistice, la începuturi, nu era unul formal, asemenea *teatrului invizibil*. Cel care avea dorința de a se exprima se putea exterioriza în piețe, baruri sau chiar la munca câmpului. Cu timpul, „jocurile” în care unii participanți ai ceremonialului se lăsau prinși și-au pierdut ușor forma inițială.

Această privire către trecutul teatrului este necesară pentru a argumenta legătura indisolubilă dintre om și teatru. Astfel, omul este o însumare a tuturor experiențelor sale, a moștenirilor de familie, a tradițiilor etc. Arta teatrului este, la rândul ei, un canal de comunicare interuman, plin de simboluri, cu menirea de a aduce mesaje din trecut pentru a da o formă nouă prezentului.

Peter Brook înfățișează o imagine actuală sugestivă a rolului teatrului: „Astăzi, teatrul îndoielii, al neliniștii, al necazului, al alarmei, pare mai adevărat decât acela cu scop nobil. Chiar dacă teatrul a avut la origini și ritualuri care încarnau invizibilul, nu trebuie să uităm că, exceptând anumite teatre din Orient, aceste ritualuri au fost ori pierdute, ori au rămas într-o decădere ponosită.”⁸ Ritualurile reprezintă, de fapt, rădăcinile unui popor, de aceea ele nu trebuie uitate, ci păstrate vii și incluse în viața omului contemporan.

1.1.1. Reprezentanții Teatrului Aplicat și contribuțiile lor

Pornind de la examinarea originilor teatrului, Grotowski, în *Teatru și ritual*, a arătat că spectacolul de teatru se diferențiază de celelalte forme de spectacol prin apropierea sa de esența artei. „Am considerat că, dacă tocmai datinile primitive au adus teatrul pe lume, poate că prin întoarcerea la ritual – la care participă două categorii de persoane: actorii sau corifeii și spectatorii –, am putea regăsi acel ceremonial al participării nemijlocite, vii, acea reciprocitate specifică, acea reacție nemijlocită, deschisă, eliberată și autentică.”⁹

⁸ Peter Brook, *Spațiul gol*, Unitext, București, 1997, p. 16.

⁹ Jerzy Grotowski, *Teatru și ritual. Scrieri esențiale*, Nemira, București, 2014, p. 132.